

BOEKBESPREKINGEN

De nieuwe Standaardlijst en Paddenstoelen in het natuurbeheer: twee essentiële publicaties voor de NMV

Recent heeft de NMV twee monumentale publicaties mogelijk gemaakt: de nieuwe “Beknopte Standaardlijst van Nederlandse Paddenstoelen” en “Paddenstoelen in het Natuurbeheer”. Hoewel aan beide publicaties aandacht is besteed tijdens de afgelopen Nieuwjaarsbijeenkomst, op onze website en in de Paddenstoelennieuwsbrief, zijn ze in Coolia nog niet aangekondigd. Maar beter laat dan nooit, want beide publicaties zijn essentieel voor onze vereniging.

Beknopte Standaardlijst van Nederlandse Paddenstoelen

Naar de nieuwe Beknopte Standaardlijst van Nederlandse Paddenstoelen door Eef Arnolds en Ad van den Berg is lang uitgekeken. De oude standaardlijst in het Overzicht van paddenstoelen in Nederland uit 1995 was hoognodig aan revisie toe door veranderingen in systematiek en naamgeving en de sterke uitbreiding van het aantal inlandse soorten, dat laatste mede door toegenomen aandacht voor meer onopvallende groepen, zoals kleine ascomyceten. In totaal worden in de nieuwe lijst dan ook 40% meer soorten vermeld, in totaal 5315! Door al deze veranderingen en toevoegingen heb je maar weinig fantasie nodig om te bedenken dat deze standaardlijst een gigantische klus is geworden.

Bij de soorten, gerangschikt naar wetenschappelijke naam, wordt in codevorm de volgende informatie gegeven: criteria voor herkenning van de soort en validatie van waarnemingen (bijv. of microscopisch onderzoek noodzakelijk is), de ecocode met als onderdelen functionele groep, habitat, substraat en organisme, de gevoeligheid voor klimaatverandering, verzuring, vermesting en verdroging, de frequentie in Nederland (zeer algemeen tot uiterst zeldzaam), de status op de Rode Lijst van 2008 en de Nederlandse naam. In 2606 noten wordt informatie verstrekt over naamsveranderingen, veranderingen in taxonomie en bij nieuwe soorten verwijzingen naar beschrijvingen in de literatuur. De opzet van de nieuwe lijst wordt verantwoord op 46 pagina's inleidende tekst.

Deze nieuwe Standaardlijst zal vanaf 2014 voorlopig de standaard voor naamgeving zijn in Nederland. Daarbij zal het, helaas, wel even wennen worden dat algemene soorten zoals het Eikenbladzwammetje en de Botercollybia nu niet meer *Collybia dryophila* en *C. butyracea* heten, maar resp. *Gymnopus dryophilus* en *Rhodocollybia butyracea*! De Nederlandse namen zijn gelukkig vrijwel ongewijzigd gebleven.

Er wordt nog gewerkt aan een aparte uitgave met wetenschappelijke en Nederlandse namen in alfabetische volgorde voor gebruik in het veld.

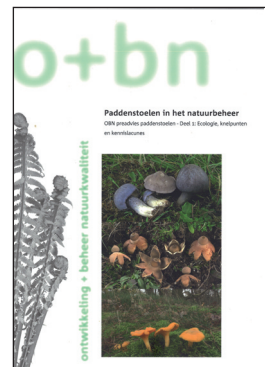
Eef en Ad, bedankt voor al het werk!

Paddenstoelen in het natuurbeheer

Bijna tegelijk verscheen “Paddenstoelen in het natuurbeheer”. Paddenstoelen zijn ten onrechte een ondergeschoven kindje in het natuurbeheer. Dit heeft natuurlijk tot op zekere hoogte te maken met het grillige verschijnen van paddenstoelen en het lastige determineren: lastige dingen voor beheerders. Maar we kennen allemaal bijzondere plekken zoals bermen die superrijk zijn aan diverse zeldzame soorten stekelzwammen of ridderzwammen. Om zo’n plek te beschermen moet je al je communicatieve capaciteiten uit de kast halen om beheerders het goede te laten doen. Met het kloeki rapport Paddenstoelen in het natuurbeheer van ruim 400 pagina’s beschikken we nu over veel informatie om met praktische maatregelen te komen voor paddenstoelengericht natuurbeheer. Het aardige is dat het rapport zowel voor beheerders als voor mycologen handvatten biedt het goede te doen voor paddenstoelen.

Het rapport is opgesteld in opdracht van het kennisnetwerk Ontwikkeling + Beheer Natuurkwaliteit (zie voor een uitleg hierover www.natuurkennis.nl) en is gecoördineerd door Alterra (Wim Ozinga, tevens actief NMV-lid), met als belangrijkste auteurs en redacteurs Wim Ozinga, Eef Arnolds, Peter-Jan Keizer en Thom Kuyper, en daarnaast belangrijke bijdragen van tien andere auteurs.

Deel 1 behandelt uitgebreid de ecologie van paddenstoelen en de verschillende functionele groepen, de algemene knelpunten bij het behoud van paddenstoelen en algemene maatregelen ten gunste van deze groep, de positie van paddenstoelen in het natuurbeleid en de gesignaleerde kennislacunes. Ook voor veel NMV’ers bevat dit deel zeker interessante informatie. Deel 2 behandelt de eigenschappen van de mycoflora en de relaties met beheersmaatregelen in 14 verschillende natuurtypen. Per natuurtype wordt een karakteristiek gegeven van de standplaats en vegetatie. Vervolgens worden de diversiteit en betekenis van de mycoflora besproken met daarbij een lijst van kenmerkende soorten paddenstoelen. Voor ieder natuurtype worden verder de knelpunten voor de mycoflora aangegeven, alsmede maatregelen ten gunste van paddenstoelen.

Het valt te hopen dat we met z’n allen met dit werk in de hand de discussie met beheerders aangaan voor behoud en stimulering van onze paddenstoelenflora! Het werk is gratis te downloaden (zie hieronder bij bestelinformatie).

Ook hier geldt: iedereen bedankt die hier keihard aan gewerkt heeft!

Een speciaal bedankje nog voor Thom Kuyper, die zich achter de schermen heeft ingezet voor de productie van een papieren editie.

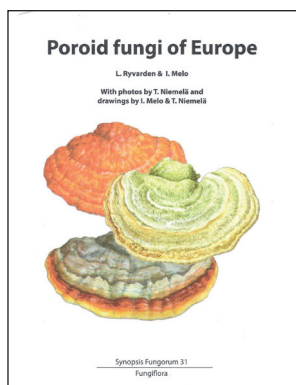
Bestelinformatie

E. Arnolds & A. van den Berg. 2013. Beknopte Standaardlijst van Nederlandse paddenstoelen. Nederlandse Mycologische Vereniging. 287 pp. Bestellen via de website van de NMV: mycologen.nl/publicaties. Prijs (exclusief verzendkosten) € 18,-- (voor NMV-leden € 15,--). Over enige tijd ook downloadbaar op onze website.

W.A. Ozinga, E. Arnolds, P.J. Keizer & Th.W. Kuyper, met bijdragen van A. van den Berg, R. Chrispijn, S. Hennekens, P. Hommel, H. Huijser, J. Schaminée, A. Termorshuizen, M. van Tweel, M. Veerkamp & R. de Waal. 2013. Paddenstoelen in het natuurbeheer. OBN preadvies paddenstoelen, deel 1 en 2. 410 pp. Bosschap, Driebergen. Prijs papieren uitgave (excl. verzendkosten) € 30 (bestellen via www.mycologen.nl, publicaties). Gratis download is mogelijk van onze website www.mycologen.nl onder publicaties, diversen, preadvies paddenstoelen.

Aad Termorshuizen, Doorwerth

Ryvarden, L. & Melo, I. 2014. Poroid fungi of Europe. Synopsis Fungorum 31. Fungiflora, Oslo. ISBN 978-82-90724-46-2. 455 pagina's geïllustreerd met kleurenfoto's en pentekeningen. Prijs NOK 700 (incl. verzendkosten, indien besteld bij de eerste auteur, e-mail: leif.ryvarden@ibv.uio.no).

Veel gaatjeszwammen (polyporen) met hoedjes zijn met enige oefening in het veld te herkennen. Dat geldt niet voor de meeste resupinate (korstvormige) polyporen waarbij determinatie niet mogelijk is zonder microscopisch onderzoek. Aan het begin van mijn mycologische carrière dacht ik "daar begin ik niet aan", maar dat heb ik niet meer dan

een paar jaar volgehouden. Ook bij de determinatie van niet-resupinate soorten is een microscoop soms onmisbaar. Voor Nederland is de "Houtzwammentabel" (2e druk, 1992) bewerkt door Peter-Jan Keizer, nog steeds een goed beginpunt. Het boekje is uitverkocht, maar als PDF beschikbaar: (<http://www.paddestoelenkartering.nl/downloads/KNNV-WM/Houtzwammentabel.pdf>). Daarin worden de meeste resupinate soorten niet behandeld. Voor een compleet overzicht was men tot voor kort aangewezen op het tweedelige standaardwerk "European Polypores" van Ryvarden & Gilbertson (1993-94), of het meer recente "Polyporaceae s.l." door Bernicchia (2005). In dit laatste boekwerk zijn de meeste Europese soorten in de sleutels opgenomen maar alleen de Italiaanse beschreven en geïllustreerd. Twintig jaar na het verschijnen van "European Polypores" heeft Ryvarden (Oslo), ditmaal in samenwerking met Melo (Lissabon) en Niemelä (Helsinki), wederom een monumentale publikatie het licht doen zien, het nieuwe standaardwerk van de Europese polyporen.

Het is een lijvig boekwerk geworden van 455 pagina's op A4-formaat. Met een gewicht van bijna 2 kg is het overigens maar een onsje zwaarder dan de twee delen van "European Polypores". In het nieuwe boek worden 394 soorten behandeld (in Nederland ca. 150), ruim 20% meer dan in "European Polypores". Dat is vooral het gevolg van toegenomen kennis. De (wetenschappelijke) naamgeving van de soorten is conservatief: er is geen rekening is gehouden met recente inzichten verkregen door moleculair onder-

zoek (DNA sequencing). Dit betekent dat de namen grotendeels overeenkomen met die van de “oude” Standaardlijst (1995). Ruim de helft van de 394 soorten is afgebeeld met een kleurenfoto (ruim tweederde van de Nederlandse soorten) en van bijna een derde zijn pentekeningen van de micro-structuur opgenomen (hyfen, cystiden, basidiën en sporen). Van enkele omvangrijke geslachten zijn sporenplaten opgenomen (*Antrodia*, *Antrodiella*, *Ceriporia*). Het boek begint met inleidende hoofdstukken over o.a. morfologie, taxonomie, bruin- en witrot en adviezen voor determinatie. Dit betreft bewerkte en soms ingekorte teksten uit “European Polypores”.

De hoofdsleutel heeft dezelfde opbouw als in “European Polypores” en bestaat uit 10 deelsleutels die in belangrijke mate zijn gebaseerd op microscopische kenmerken zoals sporenornamentatie, chemische reacties, aanwezigheid cystiden en hyfenstructuur (mono- of di-/trimitisch). Dit betekent dat als het geslacht geheel onbekend is, (systematische) determinatie met de hoofdsleutel zonder microscoop meestal onmogelijk is. Dit is toch wel een beperking, omdat bij de determinatie van veel niet-resupinate polyporen geen microscoop is vereist. Dit blijkt niet alleen uit de genoemde Houtzwammentabel maar ook uit een sleutel van Niemelä voor de Finse soorten. De hoofdsleutels zijn natuurlijk aangevuld met nieuwe geslachten en soorten en waar nodig verbeterd (zo ontbraken in de oude sleutel Tandzwammen *Schizopora* en Bleke borstelkurkzwam, *Coriopsis trogii*). Niettemin staan er ook in dit boek weer enkele opvallende (met dank aan de oplettende blik van Nico Dam) fouten. In de hoofdsleutels zitten op enkele plekken fouten in de nummering. Zo lijkt in sleutel B het 8e couplet te ontbreken. Dit is eenvoudig te verhelpen de verwijzing van 2a te lezen als “11”, en die van 7b in “9”. Het geslacht *Diplomitoporus* wordt resupinaat uitgesleuteld, maar de Duindennenzwam, *Diplomitoporus flavescens*, heeft vaak hoedjes, zoals de foto in het boek laat zien. Het omgekeerde geldt overigens voor meer soorten, maar resupinate vormen zijn daarbij uitzonderingen. Goede kennis van de ‘gewone’ vorm is dan meestal voldoende om de resupinate vormen te herkennen.

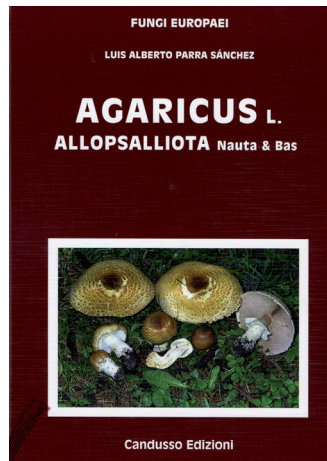
Zoals gezegd hebben Ryvarden & Melo geen grote ingrepen in de taxonomie gedaan. Enkele zijn het vermelden waard. Lichtgrijze poria is, evenals in onze nieuwe Standaardlijst, verhuist van het geslacht *Diplomitoporus* naar *Cinereomyces* (maar de hoofdsleutel vermeldt onder *Diplomitoporus* nog steeds als kleur “white, straw coloured to greyish” hoewel alleen Lichtgrijze poria een grijze tint kan hebben). De soorten van de geslachten *Coriopsis* (met o.a. de Bleke borstelkurkzwam) en *Lenzites* (o.a. Fopelfelfenbankje) zijn op grond van DNA-onderzoek overgebracht naar het geslacht *Trametes*, waartoe onder meer het Gewoon elfenbankje behoort. Ook de zeldzame Vorkplaatzwam *Lenzites warnierii* moet eraan geloven, hoewel deze niet verwant schijnt te zijn met het Fopelfelfenbankje, *L. betulinus*. Wie in het boek zoekt naar het Wit dwergelfenbankje (*Antrodiella semisupina*) zal er geen beschrijving van vinden: recent onderzoek heeft uitgewezen dat het een Amerikaanse soort is die niet in Europa voorkomt (zie Coolia 65 (4): 212-213). De Scandinavische vondsten die tot dit taxon werden gerekend, betreffen waarschijnlijk merendeels *A. pallescens*. En de Nederlandse? Vermoedelijk *A. leucoxantha* maar helaas helpt de sleutel van *Antrodiella* daarbij niet erg: *A. leucoxantha* wordt als resupinaat uitgesleuteld, hoewel de soortbeschrijving nadrukkelijk spreekt van “pileate” (= met hoedjes)! Daarentegen zijn nieuwe soortopvattingen over de Echte vuurzwam (*Phellinus igniarius*) niet gevolgd, met als reden dat de morfologische verschillen

gering zijn en het onderscheid allen kan worden gebaseerd op substraatkeuze. Dat is een begrijpelijk argument, maar dat moet dan wel consequent worden toegepast: de apart onderscheiden Populierenvuurzwam *Phellinus populicola* is uitgesleuteld op substraatkeuze! Uit praktische overwegingen zou ik *Phellinus igniarius* beperken tot wilgen (zoals diverse onderzoeken hebben uitgewezen) en de rest onderbrengen in *Phellinus alni*.

De hoofdmoot van het boek (402 pagina's) bestaat uit determinatiesleutels van de geslachten en beschrijvingen van geslachten en soorten. De soortbeschrijvingen bestaan minstens uit de volgende kopjes: basidiocarps, hyphal system, basidia, basidiospores, substrata, distribution en remarks. De teksten van "European polypores" zijn als uitgangspunt gebruikt. De verspreiding is globaal aangeduid; het voorkomen in een bepaald land is alleen aangegeven bij zeldzame soorten en aan de rand van het verspreidingsgebied. Of iets in Nederland voorkomt, kan er meestal niet uit worden gehaald (voor Nederland wordt onder "Mycogeography" alleen verwezen naar Donk 1933). De pentekeningen zijn illustratief; vooral die van Niemelä zijn van uitzonderlijke kwaliteit. De kleurenfoto's zijn op behoorlijk formaat afgedrukt en geven doorgaans een goed beeld hoe een soort er uitziet. Dit boek is vooral gericht op mensen die zich met behulp van een microscoop in deze groep willen verdiepen. Voor deze groep mycologen is dit boek een onmisbaar determinatiewerk.

Eduard Osieck

L.A. Parra 2013. Agaricus s.l., part II. Fungi Europaei 1A. Candusso Edizioni, Alassio, I. ISBN 978-88-905310-2-6. Prijs ca. € 90. Spaans en Engels, sleutels ook in het Italiaans.

"Fungi Europaei" is een serie uitvoerige en rijk geïllustreerde monografieën van de Europese paddenstoelen (tot nu toe alleen basidiomyceten). Volume 1, door A. Capelli, verscheen in 1984 en behandelde de Champignons, Agaricus. In 2008 verscheen volume 1 opnieuw. Geen herdruk, maar deel 1 van een compleet nieuwe bewerking door een nieuwe auteur, L.A. Parra. Dat deel behandelde vooral de min of meer rosig verkleurende soorten. Het hieronder te bespreken boek is volume 1A, het tweede deel van Parra's bewerking van *Agaricus* sensu lato, en behandelt de overige taxa (incl. *Allopsalliota*, met de Toverchampignon). Een indrukwekkend boek: bijna 3 kg, met ongeveer 800 pagina's tekst en 350 pagina's afbeeldingen. De sleutels tot de (sub)genera en secties uit deel 1 zijn in deel 2 helaas niet opnieuw opgenomen.

Voor diegenen die vrezen dat het determineren van paddenstoelen in de toekomst alleen nog mogelijk is met eigen DNA analyse-apparatuur, gaan met dit boek de poorten van de hel op een grote kier. De auteur baseert zijn soortopvattingen grotendeels op de resultaten

van modern moleculair-genetisch onderzoek, en het is hem lang niet altijd gelukt om daar bruikbare morfologische kenmerken bij te vinden. En dat zie je terug in de sleutels. Hoewel Parra geprobeerd lijkt te hebben om de sleutels zoveel mogelijk op morfologische kenmerken te baseren, kom je in sommige sleutels (met name die voor de Arvenses (Anijschampignon en verwanten) en Minores (Wijnkleurige champignon en verwanten)) regelmatig sleutelstappen tegen waarin uitsluitend DNA kenmerken gebruikt worden. Hieronder als voorbeeld stap 31 uit de Minores-sleutel:

- 31.** - With two deletions of 6 and 5 nucleotides at positions 539-544 (tgct-----ttgca/r/g) and 670-674 (tctct-----gtgag) respectively of the ITS1+2 region *Agaricus comtulus*
31. - Without either of the above deletions. 32 (naar 3 andere soorten)

Ook soorten zoals *Agaricus abruptibulbus*, *A. essettei*, *A. greuteri*, *A. macrocarpus* en *A. sylvicola* zijn, volgens Parra (p. 224/5), fylogenetisch duidelijk verschillend, maar morfologisch feitelijk niet te onderscheiden. Voor een veldmycoloog is dat allemaal niet zo leuk om te lezen. Aan de andere kant: als dit het is, dan is dit het en kun je er maar beter van op de hoogte zijn.

Wat ik vervolgens echter niet begrijp, is de nadruk die er in het boek toch ligt op de morfologie van de soorten. Aan de vijf hierboven genoemde soorten worden respectievelijk 20 pagina's (Engelse) tekst en 58 pagina's kleurenfoto's gewijd. Maar wat is het nut daarvan? Als de morfologie dan toch niet voldoende aanknopingspunten biedt om de soorten te determineren, dan zou ieder van die 58 foto's toch eigenlijk bij ieder van die 5 soorten kunnen horen? In de tekst wordt ingegaan op eventuele synoniemen, en op de interpretatie van de namen die voor de taxa gebruikt worden. Van de bovengenoemde 5 soorten is alleen van *A. greuteri*, een door de auteur nieuw beschreven soort, een DNA sequentie van het type beschikbaar. De interpretatie van de overige 4 namen is gebaseerd op de oorspronkelijke auteur: beschrijving van de soort en, indien beschikbaar, afbeelding en de macro- en micromorfologische kenmerken van de typecollectie. Maar als wij nu niet in staat zijn om de soorten morfologisch uit elkaar te houden, dan waren onze mycologische voorvaders dat toch ook niet? En worden al die oude namen daarmee feitelijk geen nomina dubia, twijfelachtige namen die niet meer gebruikt zouden moeten worden? Een moeilijke zaak, waar in dit boek, mijns inziens, niet consequent mee om wordt gegaan.

Dus, kopen of niet kopen? Voor wie bovengemiddeld in *Agaricus* geïnteresseerd is, lijkt me dit boek een must. Het geeft ongetwijfeld de huidige stand van zaken weer. Maar de andere mycologen, voor wie een champignon gewoon een van de vele soorten is die na een excursie gedetermineerd moeten worden is, heeft die wat aan dit boek? Wat ik mis is een handreiking naar deze groep lezers, een sleutel naar soortengroepen (als het verder echt niet gaat zonder DNA), met zo mogelijk een ecologische karakteristiek van de hele groep, die bruikbaar is als je paddenstoelen wilt gebruiken voor beheeradviezen of ecologische kensoorten. Nu is het zo dat je er tegen moet kunnen dat collecties, vooral uit de Arvenses en Minores groepen, met enige regelmaat niet tot op de soort te determineren zullen zijn. Maar ook hier is er weer een andere kant. Je kunt natuurlijk een ander boek pakken, en daarmee wel tot een eenduidige determinatie komen en die doorgeven aan de kartering of posten op waarneming.nl; maar wie houdt dan wie voor de gek?

Nico Dam

